

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Kazimiera Jaworska

WŁADZE PAŃSTWOWE WOBEC ARCYBISKUPA BOLESŁAWA KOMINKA W PRZEDDZIEŃ JUBILEUSZU 25-LECIA USTANOWIENIA POLSKIEJ ADMINISTRACJI KOŚCIELNEJ NA ZIEMIACH ZACHODNICH I PÓŁNOCNYCH

W latach 1968-1970, w relacjach pomiędzy państwem a Kościołem w Polsce nie było w zasadzie poważnych antagonizmów. Taka opinia wcale nie oznacza, iż zarzewia wcześniejszych konfliktów zostały zażegnane. Po nasilonych zmaganiach, przede wszystkim w trakcie obchodów Milenium, od końca 1967 r. we wzajemnych stosunkach dostrzegalny jest spadek napięcia spowodowany również zmęczeniem obu stron oraz stopniowo dającymi znać o sobie zjawiskami kryzysowymi w kierownictwie PZPR¹.

W 1970 r. przypadał m.in. jubileusz 25-lecia ustanowienia polskiej administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych. Hierarchia kościelna zakładała, iż obchody tego jubileuszu nie przekroczą ram uroczystości zarysowanych przy okazji jubileuszu 20-lecia. Przygotowanie jubileuszu 25-lecia dla strony kościelnej po doświadczeniach organizacyjnych z roku 1965 i 1966 nie stanowiło żadnego problemu. Wrocławska kuria arcybiskupia była świadoma konieczności spełnienia wymogów prawnych umożliwiających organizowanie

¹ A. DUDEK, R. GRYZ. *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*. Kraków 2006 s. 256.

uroczystości jubileuszowych. Pomimo, iż generalnie wiosną 1970 r. relacje pomiędzy państwem a Kościołem katolickim na Dolnym Śląsku były poprawne, niemal każda inicjatywa abp. Bolesława Kominka, rządcy Kościoła wrocławskiego, wywoływała zaniepokojenie władz oraz konsultacje urzędników administracji wyznaniowej przy opracowaniu odpowiedzi. Np. decyzje dotyczące spraw kościelnych, będące w zakresie kompetencji władz wojewódzkich, były dokładnie analizowane i bezwzględnie konsultowane w trybie pilnym nie tylko z kierownictwem Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie. W tym zakresie istniała również wymiana informacji z władzami m. Wrocławia, Komitetem Wojewódzkim PZPR w tym mieście oraz stosownym wydziałem Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej MO we Wrocławiu².

Problem współdziałania różnych szczebli administracji wyznaniowej ukazano na przykładzie dokumentacji źródłowej związanej z organizacją obchodów jubileuszu 25-lecia ustanowienia polskiej administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych. W tym miejscu należy wspomnieć, iż strona kościelna na przełomie 1969 i 1970 r. podjęła działania zmierzające do uzyskania stosownych pozwoleń umożliwiających organizację uroczystości jubileuszowych. Kilka tygodni przed planowanymi uroczystościami abp Kominek postanowił złożyć wizytę nowemu Przewodniczącemu Prezydium WRN we Wrocławiu, która miała mieć charakter nie tylko kurtuazyjny, ale nawiązywała również do przygotowywanych uroczystości kościelnych. Informację o chęci spotkania abp. Kominka z nowym Przewodniczącym WRN natychmiast przekazano bezpośrednio Dyrektorowi Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie, a także do wiadomości Wydziału Administracyjnego KW PZPR we Wrocławiu oraz Wydziału IV SB KW MO we Wrocławiu³. Informację tę przesłano również do Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia. W związku z tym, iż Stanisław Panek, nie posiadał wcześniejszego doświadczenia w prowadzeniu rozmów z abp. Bolesławem Kominkiem, właśnie w Wydziale do Spraw Wyznań Prezydium RN m. Wrocławia, specjalnie opracowano tezy przygotowujące nowego Przewodniczą-

² G. STRAUCHOLD. *Wokół 25-tej rocznicy polskiej administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych. Kard. Bolesław Kominek w polu zainteresowania służb państwowych*. W: *Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej*. Red. I. Dec, K. Matwijowski, J. Pater. Wrocław 2005 s. 128-138.

³ AAN, UdSW, sygn. 125/319, k.13-14.

cego Prezydium WRN do tego spotkania. Również ten dokument przekazano do wiadomości Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie⁴. Przebieg samej wizyty odzwierciedla lakoniczna notatka, napisana w formie bezosobowej, pod którą widnieje nieczytelny podpis, zapewne jej autora. Warto zwrócić uwagę na punkt 9 tejże notatki: „*Arcybiskup B. Kominek wykazywał duże ożywienie, był uprzedzająco grzeczny*”⁵. W tym miejscu trzeba wspomnieć, iż władarz Kościoła wrocławskiego był postrzegany w kręgach komunistycznej władzy jako bardzo niebezpieczny przeciwnik, który potrafił np. ostentacyjnie odmówić uczestnictwa w spotkaniu z Przewodniczącym Prezydium WRN we Wrocławiu lub Przewodniczącemu Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia. Inicjatywa owych spotkań niejednokrotnie wychodziła z Prezydium WRN lub Prezydium RN m. Wrocławia⁶. Jednak szczególnie podejrzliwe dla ówczesnej władzy były jego stonowane wypowiedzi. Za niebezpieczne w odniesieniu do konkretnych sytuacji uznawano stanowisko zmierzające do utrzymania poprawnych relacji z władzami państwowymi. Właśnie takie zachowania arcybiskupa stawały „*organa państwowe w sytuacji bardziej skomplikowanej niż poprzednio*”⁷.

Obchody Jubileuszu ćwierćwiecza polskiej administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych oraz organizowane przez państwo „25-lecie powrotu ziem zachodnich i północnych do Macierzy” przebiegały w zupełnie innej atmosferze, aniżeli uroczystości Milenium i Tysiąclecia⁸. Funkcjonariusze aparatu państwowego nadal

⁴ AAN, UdSW, sygn. 125/220, k.180-184.

⁵ AAN, UdSW, sygn. 125/220, k.189-190.

⁶ K. JAWORSKA. *Kardynał Bolesław Kominek w ocenie lokalnej administracji wyznaniowej w latach 1956-1974*. „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 14:2006 nr 2 s. 156-157; J. PATER. *Władze PRL wobec ordynariusza wrocławskiego kardynała Bolesława Kominka w latach 1956-1974*. W: *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie 1945-1989*. Wrocław 2004 s. 119-143.

⁷ G. STRAUCHOLD. *Wokół 25-tej rocznicy polskiej administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych. Kard. Bolesław Kominek w polu zainteresowania służb państwowych*. s. 137.

⁸ Zob. S. A. BOGACZEWICZ, K. STRÓZYNA. *Dolny Śląsk i Opolszczyzna*. W: *Milenium czy Tysiąclecie*. Red. B. Noszczak. Instytut Pamięci Narodowej 2006 s. 90-119; B. NOSZCZAK. *Przygotowania do Milenium Chrztu Polski i Tysiąclecia Państwa Polskiego (1956-1965)*. W: *Milenium czy Tysiąclecie*. s. 10-39; M. STOJKO. *Przygotowania Służby Bezpieczeństwa do obchodów milenijnych na Dolnym Śląsku*. W: *Represje wobec Kościoła katolickiego*. s. 156-164.

z wielkim zaangażowaniem, ale bardziej dyskretnie, inwigilowali i relacjonowali zarówno przygotowania jak i przebieg samych uroczystości kościelnych. Władze państwowe przede wszystkim były mocno niezadowolone z powodu eksponowania przez duchowieństwo zasług Kościoła katolickiego jako czynnika integrującego i stabilizującego życie na ziemiach zachodnich i północnych w okresie powojennym oraz ignorowania zachodzących w tym czasie socjalistycznych przemian⁹.

W związku z organizacją omawianego Jubileuszu, abp Kominek spotykając się z urzędnikami rozmawiał na temat możliwości zniesienia ograniczeń w zakresie budownictwa sakralnego oraz remontów obiektów kościelnych. Władze państwowe, mimo pozornej kurtuazji, nie były skłonne do szukania kompromisu w tym względzie. Wydanie negatywnych decyzji tym razem było trudne i wręcz niestosowne także i z tego względu, iż kuria arcybiskupia uczyniła zadość wszelkim formalnościom, a i ton rozmów arcybiskupa z urzędnikami był uprzejmy. Generalnie jednak kierunek polityki państwa wobec Kościoła nie zmienił się i w związku z tym postulaty abp. Kominka zostały odrzucone.

Wszelkie poczynania rządcy Kościoła wrocławskiego nadal były przedmiotem obserwacji aparatu partyjnego. Funkcjonariusze służby bezpieczeństwa z wielką uwagą przyglądali się wrocławskim uroczystościom 25-lecia administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych, m.in. słuchali kazań, których treść była przedmiotem wnikliwych analiz wyższych gremiów partyjnych. Po uroczystościach wrocławskich funkcjonariusze Wydziału Administracyjnego KCPZPR zauważyli, iż arcybiskup Kominek od pewnego czasu unikał otwartych konfrontacji z władzami państwowymi, a nawet w czasie wspomnianych uroczystości wygłosił kilka patriotycznych kazań wspominając o osiągnięciach gospodarczych i kulturalnych tych ziem. Pomimo tego jego postawa nadal wzbudzała szereg zastrzeżeń, które zostały przywołane w (posiadającym klauzulę „tajne”) dokumencie sporządzonym 2 września 1970 r. pt. „*Propozycje [Wydziału Administracyjnego PZPR] w sprawie wyjazdu za granicę niektórych biskupów*”¹⁰. We-

⁹ STRAUCHOLD. *Wokół 25-tej rocznicy polskiej administracji kościelnej*. s. 135.

¹⁰ „*Propozycje [Wydziału Administracyjnego PZPR] w sprawie wyjazdu za granicę niektórych biskupów*”, Warszawa, dnia 2 IX 1970. W: B. FIJAŁKOWSKA. *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*. T. II, cz. II 1964-1970. Olsztyn 2001 s. 335-339.

dług informacji wysokich rangą funkcjonariuszy partyjnych, w tym czasie arcybiskup Bolesław Kominek nadal na forum Episkopatu Polski był „jednym z czołowych inicjatorów uchwał, listów i działań prowadzących do zaostrzenia stosunków z Państwem. Jeżeli w rozmowach z przedstawicielami władz państwowych i w niektórych wystąpieniach publicznych deklaruje swoją lojalność, to czyni to w zasadzie ze względów osobistych i taktycznych, by zyskać określone korzyści dla siebie”¹¹. Pomimo takich zastrzeżeń władze partyjne ostatecznie pozytywnie, tym razem, zaopiniowały sprawę wydania paszportu dla włodarza Kościoła wrocławskiego. Ze względu na to, iż wizyta była związana z normalizacją administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych, a arcybiskup Kominek cieszył się wielkim autorytetem w kręgach watykańskich jako znawca tejże problematyki, nie wydanie paszportu umożliwiającego wyjazd uznano za szkodzenie polskiej racji stanu. Swojego rodzaju restrykcją dla arcybiskupa miała być tym razem rozmowa dyscyplinująca przeprowadzona przez dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań, przy okazji odbioru paszportu.

¹¹ *Tamże*. s. 337.

Nr 1

Pismo arcybiskupa Bolesława Kominka do Aleksandra Skarżyńskiego, Dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie, z dnia 8 kwietnia 1970 r. informujące o planowanych uroczystościach z okazji 25-tej rocznicy polskiej administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych.

Wrocław, dnia 8 kwietnia 1970 r.

ARCYBISKUP
ORDYNARIUSZ WROCŁAWSKI
L.dz. 1453/70

Wielce Szanowny Pan Aleksander Skarżyński¹²
Dyrektor Urzędu do Spraw Wyznań
Warszawa
Aleje Ujazdowskie 5

ab Nacz. Merker¹³

W ślad za pismem z dnia 12 marca b.r. L.dz. 420/Kk/70 dziękuję przede wszystkim za pozytywne odniesienie się do planowanych ze strony Kościoła obchodów 25-lecia powrotu Ziem Zachodnich i Północnych do Macierzy. Rad jestem, że pismo Pana Dyrektora naświetliło również niektóre otwarte sprawy.

¹² Aleksander Skarżyński był dyrektorem Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie w latach 1966-1974.

^a Odręczna dekretacja: *Nacz. Merker*.

^b U dołu strony znajdują się 2 odrębnie sporządzone notatki o następującej treści:

1) *Kominek przemilcza sprawę z Jugosławianami (repatriantami). Mówi o tym na konferencjach rejonowych. Podsyca odrębności narodowe już daleko posuniętej asymilacji.* [podpis nieczytelny]

2) *Tow. we Wrocławiu posiadają odpisy. Sądzę, że należy zawiadomić Skórczyńskiego, że oni pismo informujące o programie uroczystości (niniejsze) traktują jako dopełnienie obowiązku zgłoszenia. Konieczna rozmowa z przedstawicielami kurii. 16.04.70.* [podpis nieczytelny]

W sprawie programu kościelnego uroczystości 25-lecia szczegółowe informacje przekazuję dopiero dziś – po rozpatrzeniu możliwości, którymi dysponujemy. Nie chciałem bowiem poprzestać na podawaniu ogólników, wiadomych już Panu Dyrektorowi. Ogólne dane bowiem pozwoliłem sobie Panu Dyrektorowi przekazać latem ub. roku, a następnie w czasie rozmowy zimowej.

Zgodnie z założeniami ostatniej Konferencji Plenarnej Episkopatu oraz uchwał Komisji Episkopatu do spraw Ziem Zachodnich centralne uroczystości jubileuszowe z okazji 25-lecia ustanowienia polskiego duszpasterstwa na Ziemiach Zachodnich i Północnych obchodzone będą w dniach 3 i 4 maja br. we Wrocławiu w ramach następującego programu:

1/ W niedzielę 3 maja br. o godz. 19-tej wieczorem odprawiona zostanie przy ołtarzu, ustawionym przy archikatedrze wrocławskiej od strony wschodniej, uroczysta msza dziękczynna przez wszystkich biskupów Ziem Zachodnich i Północnych przy udziale całego Episkopatu Polski, Duchowieństwa i Wiernych Miasta Wrocławia ewtl. [ewentualnie] okolicy. Przemówienie religijne w czasie mszy św. wygłosi prymas Polski.

2/ W poniedziałek 4 maja br. odbędzie się w archikatedrze wrocławskiej uroczysta sesja Episkopatu, w której obok księży biskupów weźmie udział duchowieństwo i katolicy.

3/ Po popołudniu tegoż dnia delegacja biskupów i kapłanów, więźniów byłych obozów koncentracyjnych, wyjedzie do Rogoźnicy, by w tamtejszym kościele odprawić z miejscowymi wiernymi nabożeństwo żałobne za ofiary reżimu nazistowskiego i ostatniej wojny. Po nabożeństwie delegacja odwiedzi teren byłego obozu koncentracyjnego „Gross-Rosen”, by tam przy pomniku uczcić pamięć zamordowanych.

Ponadto u dołu pierwszej strony pisma przybito pieczęć z odrębną adnotacją cyfr zaznaczonych *kursywą*:

URZĄD DO SPRAW WYZNAŃ

Wpłynęło dn. 17.04.1970

Wydz. RK

Rej. 3069, Zał.

¹³ Aleksander Merker pełnił szereg ważnych funkcji w Urzędzie do Spraw Wyznań w Warszawie (naczelnik Wydziału, wicedyrektor, dyrektor Urzędu do Spraw Wyznań).

4/ Inne grupy biskupów będą uczestniczyć w nabożeństwach dziękczynnych w Trzebnicy, bądź w kościele Panny Maryi na Piasku we Wrocławiu, ale uroczystości te nie przekroczą wewnątrzkościelnego.

Poza tym – nie tylko ze względów religijnych, ale i wychowawczo-patriotycznych, zamierzamy dać 25-leciu powrotu Ziem Zachodnich i Północnych uroczysty wyraz w parafiach, chociażby w większych ośrodkach. Zachęcamy więc parafie i ośrodki diekańskie do upamiętnienia tego roku w formie lokalnych obchodów, które jednak nigdzie nie wykrócą poza przyjęte ramy uroczystości kościelnych.

W tym aspekcie zamierzamy urządzić pod koniec czerwca, prawdopodobnie 20 i 21 czerwca b.r., w kościele Panny Maryi na Piasku we Wrocławiu dziękczynne misterium religijne, składające się ze śpiewów i recytacji, w wykonaniu chórów i zespołów seminaryjnych – również na pamiątkę 25-lecia powrotu Ziem Zachodnich do Macierzy. Nie chcemy tego urządzić w pierwszej dekadzie maja, bezpośrednio po 3 i 4 maja, ażeby nie odwracać uwagi od uroczystości 25-lecia obchodzonych w tym czasie we Wrocławiu przez Władze państwowe.

Pragnę nadmienić, że wysuwany przez Kościół program uroczystości 25-lecia nie przekracza zakresu kościelnych obchodów 20-lecia z r. 1965, które ukazały solidarność panującą między Kościołem a Państwem w egzystencjalnych sprawach narodu polskiego na Ziemiach Zachodnich. Jednomyślność ta stopniowo, ale zdecydowanie przyczyniała się do kształtowania postępowej opinii zagranicznej na korzyść Polski, przede wszystkim w państwach zachodniej Europy.

Nadmieniam, że w roku 1965 urządziliśmy jeszcze tygodniową serię wykładów publicznych w archikatedrze wrocławskiej. Tym razem ograniczyliśmy się do przeprowadzenia bardziej specjalistycznej sesji naukowej na temat kultury Ziem Zachodnich – ale w wąskim wewnętrznym gronie, w ośrodku teologicznym Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, w dniach 16 i 17 lutego br.

Dwa razy podczas naszych rozmów wyrażał Pan Dyrektor możliwość udziału w uroczystościach kościelnych 25-lecia biskupów zagranicznych, zwłaszcza z państw Europy wschodniej. Była wówczas mowa o apostołskim administratorze Pragi Bpie Tomaszku¹⁴. Ponieważ Biskup Tomaszek otrzymał zgodę aktualnych władz praskich na

¹⁴ Kardynał František Tomášek (1899-1992), arcybiskup Pragi. W 1949 r. mianowany bez zgody władz państwowych biskupem pomocniczym w Ołomuńcu, internowany w latach 1951-54, od 1965 – administrator apostołski diecezji praskiej. W 1976r. otrzy-

wyjazd do Polski, pragnę wysunąć prośbę o zgodę Władz polskich na przyjazd Bpa Tomaszka do Polski.

O ile dobrze pamiętam sprawa Bpa Latuska¹⁵ została w naszej rozmowie wyjaśniona, zwłaszcza, że starał się on sam w tej sprawie zająć stanowisko na piśmie wobec władz lokalnych. Badałem w ostatnich miesiącach działalność Bpa Latuska i nie znalazłem w niej niczego, co mogłoby Pana Dyrektora z państwowego punktu widzenia razić.

Mam nadzieję, że Pan Dyrektor przyjmie moje pismo z życzliwością i że Władze wojewódzkie i miejskie we Wrocławiu również uznają program naszych uroczystości za konstruktywny.

Proszę przyjmując wyrazy należnego szacunku

°+ *Bolesław Kominek*
/+ *Bolesław Kominek*/
arcybiskup

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 125/220. K.196-198, odpis oryginału, mps.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

mał godność kardynała, natomiast w 1977 – mianowany arcybiskupem praskim. Zob. *Wielka Encyklopedia PWN*. T. 27. Warszawa 2005 s. 463.

¹⁵ Biskup Paweł Latuszek (1910-1973), sufragan gnieźnieński, sufragan wrocławski. Pierwszy kanclerz kurii biskupiej w Opolu i wikariusz generalny. W latach 1958-70 był rektorem Seminarium Duchownego we Wrocławiu. W 1961 r. mianowany sufraganiem gnieźnieńskim, z przeznaczeniem do pracy duszpasterskiej we Wrocławiu. Zob. J. MANDZIUK. *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*. Warszawa 1997 s. 180-182; J. PATER. *Poczet biskupów wrocławskich*. Wrocław 2000 s. 140.

° Czytelny podpis odręczny.

Nr 2

Pismo Witolda Skórczyńskiego, kierownika Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu z dnia 16 kwietnia 1970 r. do Aleksandra Skarzyńskiego, Dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie, informujące o zabiegach kurii wrocławskiej dotyczących zorganizowania spotkania arcybiskupa Bolesława Kominka ze Stanisławem Pankiem, nowo powołanym przewodniczącym Prezydium WRN we Wrocławiu.

Wrocław, dnia 16 kwietnia 1970 r.

^aWz-9/92/224/70

^bPoufne

Urząd do Spraw Wyznań
na ręce Dyrektora
Aleksandra Skarzyńskiego
W a r s z a w a

^cNacz. Merker

18.04.70. podpis nieczytelny

^dURZĄD DO SPRAW WYZNAŃ
Wpłynęło dn. 20.04.1970
Wydz. RK
Rej. 3132, Zał.

W dniu dzisiejszym zgłosił się do mnie ks. Krucina¹⁶, bliski współpracownik arcybiskupa Kominka.

Prosił o wyjednanie wizyty arcybiskupa u Przewodniczącego Prezydium. Zapytany jakie sprawy skłaniają arcybiskupa do starań o tę

^a Cyfry zapisane *kursywą* napisano odręcznie.

^b Pieczęć o treści: „Poufne”.

^c Odręczna dekretacja: *Nacz. Merker, data, podpis nieczytelny*.

^d Pieczęć z odręczną adnotacją cyfr zaznaczonych *kursywą*.

¹⁶ Ks. prof. dr hab. Jan Krucina (ur. 1928 r.). W latach 1968-88 był prorektorem Seminarium Duchownego we Wrocławiu, natomiast w latach 1988-92 – rektorem PWT

wizytę odpowiedział, że poza stroną kurtuazyjną /nowy Przewodniczący Prezydium/ chciałby aby ona stanowiła wyraz solidarności władz kościelnych i państwowych w sprawach dotyczących XXV-lecia powrotu Ziemi Zachodnich. Arcybiskup chciałby również podziękować za niektóre decyzje /przekazanie kościoła w Bolesławcu/ i ewentualnie prosić o zezwolenie na budowę jednego kościoła lub przekazanie któregoś z nieczynnych obiektów sakralnych, jeżeli ta sprawa nie będzie kolidowała z zasadniczym celem wizyty.

W dalszej części rozmowy przedłożył mi odpis pisma arcybiskupa Kominka do Dyrektora Urzędu – tow. Skarżyńskiego z dnia 8 IV 70 r., dla zapoznania się z przedstawionym tam programem kościelnych uroczystości XXV-lecia.

Po przeczytaniu pisma uczyniłem zarzut, że nie przedstawia ono Dyrektorowi pełnego planu, bowiem przemilcza organizowane uroczystości w Gościszowie dla byłych reemigrantów z Jugosławii.

Ks. Krucina zmieszał się i tłumaczył ten fakt rzekomym przeoczeniem. W dalszej rozmowie powiedział, że na uroczystość tę wybiera się ks. bp Pichler, ordynariusz diecezji w Banialuce i sekretarz Episkopatu jugosławińskiego¹⁷. Ma on mieć duży autorytet u tychże reemigrantów ze względu na opiekę jaką roztaczał nad nimi w czasie ich pobytu w Jugosławii.

Zwróciłem mu uwagę na dezintegracyjny charakter uroczystości, a tym samym jej szkodliwość polityczną. Nie próbował bronić się przed tym stwierdzeniem, przyznając, że względów tych nie brała Kuria pod uwagę.

Zobowiązał się stanowisko me przedstawić arcybiskupowi Kominkowi. Uczynił przy tym uwagę, że samemu bpowi Pichlerowi wyjazd w tym okresie jest nie na rękę, gdyż wierni mogą mu mieć za złe podróże po świecie, w czasie gdy większość domów Banialuki leży w gruzach.

we Wrocławiu. Pracował we Wrocławskiej Kurii Arcybiskupiej – gdzie m.in. w latach 1963-68 był kapłanem i sekretarzem ordynariusza, w latach 1963-1992 – kierownikiem Wydziału Duszpasterskiego, delegatem ds. Księgarni, natomiast od 1970 – dyrektorem Drukarni Tumskiej. W latach 1973-74 był wikariuszem generalnym. Ponadto był redaktorem „*Colloquium Salutis*”. Zob. MANDZIUK. *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*. s. 165-172.

¹⁷ Biskup Alfred Pichler, ordynariusz diecezji w Banja Luka, sekretarz Episkopatu Jugosławii.

W dwie godziny po rozmowie telefonował do mnie, skarżąc się na trudności jakie czyni mu Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, który nie godzi się na druk odezwy do wiernych w sprawie uroczystości XXV-lecia, a przecież uroczystości te nie wykraczają poza ramy uroczystości XX-lecia, kiedy to nie czyniono im tych trudności. Powoływał się przy tym na pismo do Tow. Dyrektora Skarżyńskiego, w którym powiadomiono Dyrektora centralnego organu państwowego o planowanych uroczystościach.

Odpowiedziałem, że powiadomienie takie nie zwalnia parafii katedralnej od uzyskania zezwolenia Urzędu do Spraw Wyznań Prez. RN m. Wrocławia na odbycie zgromadzenia publicznego skoro uroczystość jest planowana na placu publicznym poza katedrą.

Treść tego pisma przekazałem telefonicznie Tow. naczelnikowi A. Merkerowi w dniu 16.4.1970 r.

Kierownik Wydziału
Podpis nieczytelny
Witold Skórczyński

Do wiadomości:

1. Wydz. Admin. KW. PZPR we Wrocławiu
2. Wydz. IV.SB.KW. MO We Wrocławiu

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 125/319. K.13-14, oryginał, mps.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

Nr 3

Tezy do rozmowy Stanisława Panka Przewodniczącego Prezydium WRN we Wrocławiu z arcybiskupem Bolesławem Kominkiem, przesłane do wiadomości Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie.

^aPrezydium Rady Narodowej
m. Wrocławia
Wydział do Spraw Wyznań

Wrocław, dnia 24 kwietnia 1970 r.

PROJEKT

^b*Nacz. Merker*
6.05.70 *podpis nieczytelny*

T E Z Y¹

do rozmowy Przewodniczącego Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia – tow. Stanisława Panka¹⁸ z arcybiskupem Bolesławem Kominkiem.

I. ZAŁOŻENIA OGÓLNE

a/ Inicjatywa arcybiskupa B. Kominka

Arcybiskup Bolesław Kominek zwrócił się poprzez swych przedstawicieli ks. Jana Krucinę i ks. dr Hieronima Kocyłowskiego¹⁹ do Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia z propozycją odbycia rozmowy z Przewodniczącym Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia – Tow. Stanisławem Pankiem.

Rozmowę chciałby przeprowadzić w najbliższych dniach.

^a Pieczęć nagłówkowa Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia, Wydział do Spraw Wyznań.

^b Odręczna dekretacja: *Nacz. Merker, data, podpis nieczytelny.*

¹ Powyższy dokument nie zawiera informacji kto jest jego autorem.

¹⁸ Stanisław Panek (ur. 1928), działacz PZPR. W latach 1962-1969 był zastępcą przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu, natomiast w okresie 9.06.1969-1972 pełnił urząd przewodniczącego Prezydium Rady Narodowej miasta Wrocławia.

¹⁹ Ks. Hieronim Kocyłowski (1910-1983), kanonik wrocławskiej kapituły katedralnej. Po 1958 r. pracował w kurii wrocławskiej m.in. jako sędzia prosynodalny, cenzor wydawnictw religijnych i kanclerz. Był członkiem Rady Kapłańskiej, Rady Admini-

b/ Charakter rozmowy

Rozmowa – według kurialistów – miałyby mieć charakter kurtuazyjny i otwarty. Arcybiskup Kominek nie chciałby wysuwać spraw kłopotliwych i kontrowersyjnych. Pragnie on poinformować Przewodniczącego Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia o charakterze uroczystości kościelnych z okazji 25-lecia odzyskania Wrocławia i Ziemi Zachodnich, które mają stanowić poszerzenie uroczystości państwowych o aspekt kościelny.

Przy okazji abp Kominek pragnie zwrócić się ponownie z prośbą o przekazanie parafii rzymskokatolickiej we Wrocławiu Leśnicy kościoła poewangelickiego w Leśnicy, będącego obecnie w posiadaniu Kościoła polsko-katolickiego.

pozytywny stosunek władz państwowych we Wrocławiu do prośby abpa Kominka stanowiłyby – zdaniem kurialistów – piękny i wymowny gest, o dużym oddźwięku społecznym.

c/ Stosunek do inicjatywy abpa Kominka

Propozycję odbycia rozmowy Przewodniczącego Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia – tow. Stanisława Panka z abpem B. Kominkiem należy zaaprobować. Rozmowa powinna odbyć się w terminie do dnia 28 IV 1970 r.

II. PRZEBIEG ROZMOWY

1. Klimat rozmowy

Rozmowa powinna mieć charakter spokojny, uprzejmy, zachęcający do wymiany poglądów, ale umiarkowanie chłodny. Wobec ewentualnych deklaracji czy zobowiązań abpa Kominka należałoby zachować powściągliwość i ostrożność, a do jego zapewnień odnieść się z pewną rezerwą. Arcybiskup Kominek znany jest z niedotrzymywania danych zobowiązań np. tow. Ostapczukowi czy prof. Iwaszkiewiczowi.

Nie warto dawać abp Kominkowi żadnych obietnic i przyrzeczeń.

2. Pierwsza część rozmowy

Z relacji kurialistów podanych w Wydziale do Spraw Wyznań oraz z przebiegu rozmowy jaką przeprowadził w dniu 24 IV 1970 r. Przewodniczący Prezydium WRN – tow. Karst z abpem Kominkiem

stracyjnej i Rady Duszpasterskiej. Ponadto pełnił urząd sekretarza Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego i Komisji ds. Turystyki oraz członkiem Komisji Maryjnej. Zob. MANDZIUK. *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*. s. 143-145.

należy przypuszczać, że abp Kominek będzie starał się nadać rozmowie z tow. Przewodniczącym – tow. S. Pankiem charakter kurtuazyjny, pogodny i uprzejmy.

Po złożeniu uszanowania nowemu Przewodniczącemu Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia w dalszej części rozmowy poinformuje on o planowanych uroczystościach kościelnych z okazji 25-lecia wyzwolenia Wrocławia i Ziemi Zachodnich. Na pewno będzie starał się mocno podkreślić religijno-patriotyczny charakter uroczystości kościelnych i nie konkurencyjność ich w stosunku do uroczystości państwowych.

3. Druga część rozmowy

Po tej części rozmowy o charakterze kurtuazyjnym, która w pewnym stopniu stanowić będzie monolog abpa Kominka należałoby ustosunkować się do zaplanowanych uroczystości i zamierzeń kościelnych. W szczególności należałoby:

- wezwać abpa Kominka aby imprezy kościelne miały rzeczywiste charakter religijno-patriotyczny,
- uczynić abpa Kominka jako gospodarza uroczystości odpowiedzialnym osobiście za przebieg uroczystości, a więc za ustalony program, za porządek, za treść wystąpień publicznych, za treść dekoracji, itp.

= Sprawy „Misterium religijnego” zaplanowanego na 20 i 21 czerwca w kościele Panny Marii na Piasku nie należy poruszać.

W wypadku gdyby abp Kominek prosił o zgodę na odbycie się tej imprezy, należałoby poinformować go, że Kuria powinna wystąpić z wnioskiem do Wydz. Kultury, Prezydium Rady Narodowej m. Wrocławia, który go rozpatrzy i zapozna się bliżej z programem tej imprezy artystycznej.

Tekst piosenek należy złożyć w Wojewódzkim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w celu kontroli treści.

Uwaga: w wypadku złożenia przez organizatorów imprezy wniosku do władz o zezwolenie należy nie udzielać zgody. Po odbyciu imprezy, proboszcza należy ukarać. Wymóg uzyskania zezwolenia na odbycie się tego rodzaju imprez wynika z ustawy z dnia 9 IV 1968 r. o zezwoleniach na publiczną działalność artystyczną, rozrywkową i sportową /Dz.U.12 z 1968r. poz.64 i poz.66/.

= Należy oczekiwać, że abp Kominek – zgodnie z zapowiedzią kurialistów – ponownie poprosi o przekazanie kościoła poewangelickiego w Leśnicy, użytkowanego obecnie przez wyznawców Kościoła polsko-katolickiego. Sprawę tę wysunął abp Kominek już dwukrotnie, raz w rozmowie z prof. Iwaskiewiczem, a drugi raz w lipcu 1969 r.

w piśmie do Obywatela Przewodniczącego – tow. Stanisława Panka. Obiekt ten może pomieścić około 400-500 osób. Parafia Kościoła polsko-katolickiego w Leśnicy liczyła w ub. latach około 30 wyznawców, dziś wierni rozproszyli się, na nabożeństwa przychodzi kilka osób.

Natomiast parafia rzymsko-katolicka w Leśnicy liczy około 12-15 tys. katolików, korzystających z kościoła w Leśnicy przy ul. Wolskiej, mogącego pomieścić około 500-600 osób.

W sprawie tej, czy też w wypadku poruszenia innych konkretnych spraw czy postulatów należałoby zaproponować aby w czasie obecnego spotkania, które ma określony charakter /kurtuazyjny/ nie omawiać tego rodzaju spraw. Można do tych konkretnych spraw wrócić w czasie późniejszym. Wymagają one wszechstronnego rozważenia oraz stworzenia przez Kurie dogodnego klimatu dla wnoszenia do władz państwowych tego rodzaju próśb.

Wiadomo władzom, że Kuria w dalszym ciągu zabrania księżom płacić czynsz mieszkaniowy, składać sprawozdania z punktów katechetycznych, brać udział w spotkaniach z przedstawicielami władz państwowych, prowadzić księgi inwentarza itp.

W czasie rozmowy można by ewentualnie krytycznie ustosunkować się do „Odezwy” abpa Kominka do wiernych z okazji jubileuszu 25-lecia Ziemi Zachodnich.

W odezwie do wiernych abp Kominek widzi tylko odbudowane w tym ćwierćwieczu na Ziemiach Zachodnich z ruin kościoły. Nie widzi wysiłku i trudu społeczeństwa tych ziem przy odbudowie miast i wsi.

Nie widzi nowych okręgów przemysłowych, nowych fabryk, szkół i domów mieszkalnych.

Jakże daleko temu dokumentowi i innym dokumentom kościelnym do odezwy episkopatu węgierskiego wydanej do swych wiernych z okazji 25 rocznicy wyzwolenia Węgier. Oto fragmenty tej odezwy: „...socjalistyczna ojczyzna... wytężona praca wiernych w budowie socjalizmu... Nasz naród w ciągu 25 lat wznosił z gruzów swą piękną ojczyznę, wznosił ją na wysoki poziom... W tym, co pięknego, dobrego i nowego stworzyły nasz naród i nasza ojczyzna, a stworzyły tego wiele, jest również i ciepło naszej pracującej ręki i nasza pulsująca miłość ku naszej ojczyźnie i pracy... Wyrazamy wdzięczność dla spełniającego historyczną rolę narzędzia Opatrzności i nie szczędzącego wielkich ofiar bohaterskiego narodu radzieckiego i in. narodów, uczestniczących w wyzwoleniu naszej ojczyzny”.

Można by nadmienić, że z przyjemnością czyta się odezwę episkopatu węgierskiego.

Abp Kominek może w czasie rozmowy poruszać sprawę budowy nowych kościołów we Wrocławiu, tym bardziej, że Kuria wrocławska od kilku lat zabiega o zezwolenie na budowę nowych kościołów.

W planie budownictwa sakralnego i kościelnego na rok 1970 Kuria wystąpiła z wnioskiem budowy 9 nowych kościołów we Wrocławiu i rozbudowy kościoła przy ul. Bujwida. Dla orientacji podaje się, że kościół rzym.-kat. otrzymał w użytkowanie we Wrocławiu od państwa 51 kościołów i 2 kaplice publiczne. Niektóre obiekty sakralne posiadają bardzo dużą powierzchnię użytkową i mogą jednorazowo pomieścić do 4000 osób.

Ludność katolicka osiedli pozbawionych kościołów ma dogodny dojazd środkami komunikacji miejskiej do najbliższych kościołów. Można by zając w tej kwestii następujące stanowisko:

W aktualnych warunkach gdy państwo koncentruje środki w polityce gospodarczej na wybrane dziedziny muszą być preferowane przedsięwzięcia /budowle/ wynikające z pilnych potrzeb ogólnospołecznych i dające pożądane efekty.

Z uwagi na ograniczony potencjał wykonawczy w budownictwie praktyczna realizacja wniosków Kurii w sprawie budowy nowych kościołów jest niemożliwa.

Nie istnieje również – zdaniem władz państwowych – potrzeba rozbudowy kościoła przy ul. Bujwida ze względu na koncentrację kościołów w okolicy pl. Grunwaldzkiego /kościół przy ul. Kochanowskiego, ul. Ludwisarskiej, ul. Bol. Prusa, na Ostrowiu Tumskim/.

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 125/220. K.180-184, oryginał, mps.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

Nr 4

Notatka służbowa z wizyty włodarza katolickiego Kościoła wrocławskiego u Przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu w dniu 24 kwietnia 1970 r.

NOTATKA służbowa

ze złożonej wizyty arcybiskupa Bolesława Kominka u Przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu w dniu 24 kwietnia 1970 roku.

1. Wizytę arcybiskup Bolesław Kominek składał z własnej inicjatywy, bez udziału osób towarzyszących.
2. Witając się wygłosił szereg kurtuazyjnych zdań z faktu wyboru nowego przewodniczącego Prezydium WRN oraz z wiązaniem nadziei ułożenia pomiędzy administracją państwową a kościelną dobrych stosunków.
3. Oświadczył, że celem wizyty jest chęć poznania nowego przewodniczącego oraz zapoznanie go z programem organizowania przez administrację kościelną na terenie miasta i województwa uroczystości XXV-lecia powrotu Dolnego Śląska do Macierzy.
4. Trzy punkty programu uroczystości dotyczyły województwa wrocławskiego:

1/ organizowanie wewnątrz Bazyliki w Trzebnicy modłów i uroczystości kościelnych – co nie wymagało zezwolenia władz administracyjnych,

2/ organizowanie przejścia z kościoła w Rogoźnicy po odprawieniu tam mszy do obozu „Gross-Rosen” i złożenia wieńców przy pomniku pomordowanych. Na co Prez. PRN w Świdnicy wyda zezwolenie,

3/ organizowanie w Gościszowie uroczystości XXV-lecia wśród rodzin polskich przybyłych z Jugosławii połączonych ze święceniemi kapłańskimi i przyjazdem na Jego zaproszenie księdza biskupa Pichlera do Polski,

W rozmowie z arcybiskupem B. Kominkiem podałem stanowisko władz administracyjnych i wytłumaczyłem niestosowność organizowania tej uroczystości w określonych grupach środowisk, a zmierzających do dezintegracji ludności. Arcybiskup Kominek zgodził się z argumentacją jemu przedstawioną i oświadczył, że sam wycofa się z organizowania tej uroczystości.

5. Arcybiskup B. Kominek zamierzał poruszać i inne sprawy jak np. budowę nowych kościołów względnie ich odbudowę, lecz z uwagi na nie zgłoszenie tego tematu do rozmowy odłożony został on do następnej rozmowy.
6. Wykorzystując spotkanie, poruszyłem konieczność wyciągania wniosków do księży odmawiających złożenia ślubowania /np. ks. Zaforymski/, na co uzyskałem ze strony arcybiskupa zapewnienie uregulowania po myśli życzeń administracji państwowej wszystkich zgłoszonych zastrzeżeń.
7. Rozmowa była prowadzona w duchu okazania najlepszych chęci uregulowania wszystkich spornych spraw oraz ułożenia z nowym Prezydium WRN najlepszych stosunków.
8. Rozmowa trwała 35 minut.
9. Arcybiskup B. Kominek wykazywał duże ożywienie, był uprzedzająco grzeczny.

^a*Podpis nieczytelny*

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 125/220. K.189-190, oryginał, mps.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

^a Nieczytelny podpis autora notatki.